

TELAFİ EDİCİ MALİYE POLİTİKASININ YATIRIM YÖNÜ (*)

Richard A. MUSGRAVE

Çev. Ass. Orhan ŞENER (MPA)

Bundan önceki bölümde; özel yatırım harcamalarının değişmeyeceği varsayımına dayanarak bütçelerde yapılacak ayarlamaların bir neticesi olarak ortaya çıkan kaldıraç tesirlerini incelemiş bulunuyoruz. Şimdi ise; bundan önce kullanılan mukayeseli istatistiğin ışığı altında inceleme alanına yatırımların tesirlerini de sokacağız. Ayrıca, bu bölümde güdülen amaçlara uygun olarak yatırımları toplam harcamaların sadece bir parçası olarak ele alacağız. Bununla beraber, yatırımların kapasite yaratıcı tesirleriyle yatırım seviyesi ve büyüme arasındaki ilişkiler bundan sonraki bölümde incelenecektir.

A. YATIRIMLARIN KÂRLILIK TESİRLERİ

Buradaki analizimizde yatırımın umut edilen kâr ile faiz hadininin bir fonksiyonu olduğunu ileri süren bir görüşe dayanacağız. Yatırım harcamalarının harcanabilir millî gelirin bir fonksiyonu olduğunu ileri süren diğer bir alternatif görüş ise; daha sonra ele alınacaktır. Ancak, vergi politikalarının yatırım hacmi üzerine olan tesirlerini ele aldığımız diğer bir durumda ise; her iki görüşünde birbirinden oldukça farklı sonuçları olacağını göreceğiz.

Muamele seviyesinin yetersizliğinin önemi

Bütün vergilerin tek bir gelir vergisi şeklinde olduklarını varsayarak ve kamu borçlarının etkilerini ihmal ederek aşağıdaki eşitliklerle gösterilen basit bir gelir teşekkülü sistemi elde edebiliriz.

(*) Richard A. MUSGRAVE «The Theory of Public Finance», International Student Edition, McGRAW-HILL Company Inc., Tokyo, 1959, Sayfa: 456-472.

Maliye Politikasının Yatırım Yönü

Sistem in

Genel Şekli

$$\begin{aligned} Y &= C + I + G \\ C &= C [(1-t) Y + R] \\ I &= I (i) \\ i &= L (M_a) \\ M_a &= \bar{M} - M_t \\ M_t &= k (Y + R) \end{aligned}$$

Doğrusal Şekli

$$\begin{aligned} Y &= C + I + G & (19-1) \\ C &= a + c[(1-t)Y + R] & (19-2) \\ \bar{I} &= d - e \cdot i & (19-3) \\ M_a &= f - h \cdot i & (19-4) \\ M_a &= \bar{M} - M_t & (19-5) \\ M_t &= k (Y + R) & (19-6) \end{aligned}$$

Bu eşitliklerde, kamu mal ve hizmet harcamaları G, gelir vergisi oranı t, transfer harcamaları R ve toplam para arzı ise M ile gösterilmiştir. Muamalat saiki ile tutulan para M_t ile ve spekülatif motifle tutulan (asset money) para miktarı ise M_a ile gösterilmiştir.

Şimdi, t, R ve M yi sabit tutarak G yi değiştirelim. Bu durumda milli gelirden meydana gelen değişme şu eşitliklerle gösterilebilir.

Genel Şekli :

$$\frac{dY}{dG} = \frac{1}{1 - C'[(1-t)Y] (1-t) + I'(i) \cdot L'(M_a) \cdot k}$$

Doğrusal şekli:

(19 - 7)

$$\Delta Y = \frac{1}{1 - (1-t) c + e \cdot k/h} \cdot \Delta G$$

(18 - 13) no.lu eşitlikle karşılaştırdığımızda, (19 - 7) no.lu eşitlikte yer alan çoğaltanın daha küçük olduğunu görürüz (1).

(1) Bkz. sayfa 435.

Millî gelir artarken muamele saiki için gereken fonları da arttırmak gerekir. Ancak, bu gerekli fonların arttırılamaması toplam para arzını azaltır. Para arzında meydana gelen azalış ise; önce (19 - 4) no.lu eşitlikle gösterildiği gibi faiz haddinin yükselmesine ve faiz haddindeki bu yükseliş ise, (19 - 3) no.lu eşitlikte gösterilen yatırım seviyesinin düşmesine sebep olur. Eğer k'nın değeri büyük ise;

kamu harcamalarının arttırılmasının sebep olacağı milli gelir artışı az olacaktır. Böylece muamele saiki için gerekli paranın devir sürati düşeceğinden muamele hacmide düşecektir. Ayrıca likidite tercihi eğrisi inelastik [$L' (M_a)$]'nın büyük ve h 'ın küçük olduğu durumda olduğu gibi] ve yatırım şedulü elâstik ise [$I' (i)$ ve (e) nin her ikisinde büyük olması hallerinde olduğu gibi], milli gelirdeki beklenen artış da az olacaktır. $e \cdot k/h$ veya $I' (i) \cdot L' (M_a) \cdot k$ nin değeri büyüdükçe kamu harcamalarındaki belirli bir artışa karşılık milli gelirden sağlanacak olan artış azalacaktır ve bu ifadelerin limite ulaşmaları halinde ise; Y deki artış sifıra yaklaşacaktır. Böyle bir durumda iken muamele hacmindeki yetersizliği önlemek için çek kullanılmaya başlanması bile milli gelirdeki azalış önleyememektedir.

Ancak, bir daralma durumunda likidite eğrisi çok elâstik olmaya meylettüğinden, muamele yetersizliği depresyon şartları altında uygulanan genişletici politikanın başarısını pek önleyememektedir. Bununla beraber, enflasyonu frenleme yönünden önemli bir etken olması nedeniyle büyümekte olan bir ekonomi için uygulanması düşünülen para ve maliye politikaları yanında muamele yetersizliği üzerinde ayrıca önemle durmak gerekmektedir. Bu konuya ileride daha değişik bir yaklaşımla dokunacağız. İleride ele alacağımız bu yaklaşımla, M in sabit olarak varsayıldığı bir görüş yerine; bütçe açık ve fazlasının para arzı üzerine olan tesirlerini kabul eden görüşün ileri sürdüğü iddiaların üzerinde duracağız (2).

(2) Bkz. Sayfa 526

Yatırımın kârlılığının (L) ve (I) fonksiyonları üzerindeki tesirleri (Birinci ihtimal)

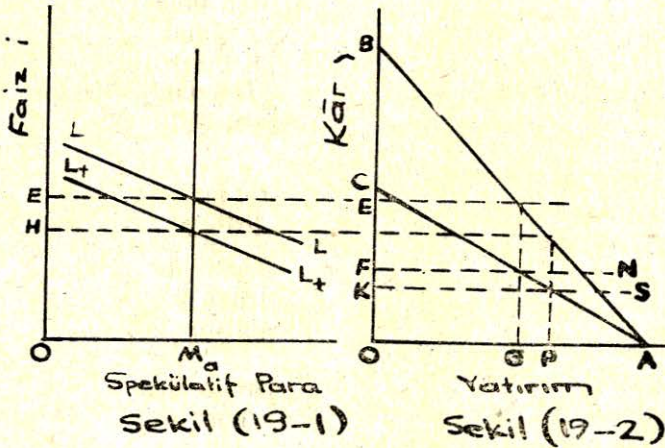
(19 - 1) den (19 - 6) ya kadar milli gelir teşekkülünü gösteren sistemde, uygulanmakta olan bir gelir vergisinin tüketim fonksiyonunda yer alacağını varsaydığımız halde; verginin yatırım ve likidite fonksiyonlarını etkilemeyeceği varsayılmıştır. Ancak, bu varsayımların tekrar ele alınması ve daha önce incelemiş bulunduğumuz kısmi denge analizlerinin yatırımlar üzerine olan etkilerinin gelir teşekkülünün sistemi içinde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir (1).

(1) Bkz. sayfa 312.

Maliye Politikasının Yatırım Yönü

Buradaki analizimize yatırımlardan elde edilen gelir üzerine konulan genel bir verginin kârlılığı ve bunun bir sonucu olarak yatırım seviyesini nasıl etkileyeceğini inceleyerek başlayacağız. Ve ayrıca, böyle bir genel vergiyi gözönünde bulundurarak (19-3) ve (19-4) no.lu eşitlikleri yeniden formüle etmenin gerekip gerekmeyeceğini araştıracağız.

Meselenin oldukça basitleştirilmiş bir hali, (19-1) ve (19-2) no.lu şekillerde gösterilmiştir. Şekil (19-1) deki OE; spekülâtif para arzı OM_a ve likidite tercihi eğrisi LL tarafından tayin olunan faiz haddini gösterebilir. Şekil (19-2) de ise yatırım eğrisini BA ile gösterdiğimizde, OE faiz haddinde yapılacak olan yatırım miktarı OG kadar olmaktadır.

Şekil (19-1) ve (19-2), Kârlılığın yatırımlar üzerindeki yapısal etkileri :: Birinci İhtimâl.

Şimdi ise; bir gelir vergisinin uygulanmaya başlanmasıyla artan bütçe hasılatının kamu harcamalarını da arttırdığını düşünelim. Meseleyi basitleştirmek için, ödeme şekillerinde meydana gelecek muhtemel bir değişikliği ihmal ederek borç verenlerin hiç bir şekilde borç verme bakımından vergiden etkilenmeyeceklerini varsayalım. Buna göre ; (19-4) no.lu eşitlikte gösterildiği gibi faiz haddi değişmeyip aynı kalmaktadır. Ayrıca, i nin y ye eşit olması şartında konularak yatırım fonksiyonunda yer alan faiz haddi veya (19-3) no.lu eşitlikteki i' nin yerini, kâr haddi y almaktadır (1).

(1) Bkz. Sayfa 318.

Masrafların vergi kanunlarına göre vergi matrahından düşülebileceğinin kabul edildiğini de varsayarak, vergi oranının % 50 olması halinde net kâr eğrisi AC olmaktadır. Ayrıca faiz de vergilendirilecek matrahtan düşüldüğü için net faiz haddide vergiden önceki faizin % 50 si kadar olmaktadır. Yani, net faiz haddi OE nin yarısına eşit olduğundan OF olarak gösterilebilir. Bu durumdaki yatırım seviyesi, vergiden sonraki net kâr eğrisi AC ile net faiz eğrisi FN nin kesim noktasında tayin edilmektedir. AC ve FN eğrileri % 50 oranında yani, yarı yarıya küçüldüklerinden dolayı; yatırım seviyesi değişmeden eski seviyesi olan OG kadar olmakta devam etmektedir. Eğer, kanunlar masrafların matrahtan indirilmesi esasını kabul etmiyorlarsa, bu durumda AB eğrisi AC den daha da aşağıya düşer ve FN eğrisi önceki pozisyonunu muhafaza ettiğinden dolayı, yatırım seviyesi azalır.

Yatırımın kârlılığının (L) ve (I) fonksiyonlarına olan etkileri : İkinci ihtimal

Buradaki analizin neticesi bundan öncekinden farklı olup daha basit bir yoruma dayanmaktadır, (1). Burada yatırımın kârlılığının, borç alanları ve borç verenlerin davranışlarını nasıl etkilediğini incelememiz gerekmektedir.

Likidite tercihi ve gayrimenkul yatırım ilişkisi: Konu ile ilgili açıklamalar için, borç veren gurubun borç vermek için para talep ettiklerini farzedelim.

Borç verenler likidite tercihlerine bağlı kalarak davranışlarını ayarlarlar. Likidite tercihi eğrisi ise; muhtelif faiz hadlerinde bu şahısların elde tutmak istedikleri para miktarını göstermektedir. Likidite tercihinin temelinde yatan espriye göre; eğer borç verenler faiz haddinin yükseleceğini ve bunun sonucu olarak tahvillerin değerlerinin düşeceğini tahmin etmeleri halinde, elde para tutmak isteyecekler veya bunun aksine eğer faiz haddinin düşeceğini ve bunun sonucu olarak tahvillerin kıymetlerinde bir artış meydana geleceğini ummaları halinde ise; ellerinde tutmakta oldukları parayı tahvile çevirirler. Borç verenlerin bu bekleyişleri dışında diğer iki hipoteze göre de davranışları mümkündür.

Bunlardan belirlilik hipotezine göre: borç verme durumunda olan kimseler gelecek hakkındaki bekleyişlerinin şaşmaz nitelikte

(1) Bkz. Sayfa 320.

olduğu görüşündedirler. Faiz haddinin düşeceği veya yükseleceği tahminlerine bağlı kalarak, borç verilebilir bütün fonlarını ya borç olarak verecekler veya tamamını para halinde tutacaklardır. Mesele; mevcut faiz haddi oldukça düşükse, borç veren kimseler faiz haddinin ileride yükseleceğinin umarak fonlarını ellerinde tutacaklar ve ancak faiz haddi yükseldiği zaman borç vermeye başlayacaklardır. Bunun neticesinde ise; hernekadar herhangi bir şahıs için likiditeyi tercih eğrisinin tesiri bahis konusu olamazsada, borç veren kimselerin likiditeyi tercih eğrileri aşağı doğru kayacaktır.

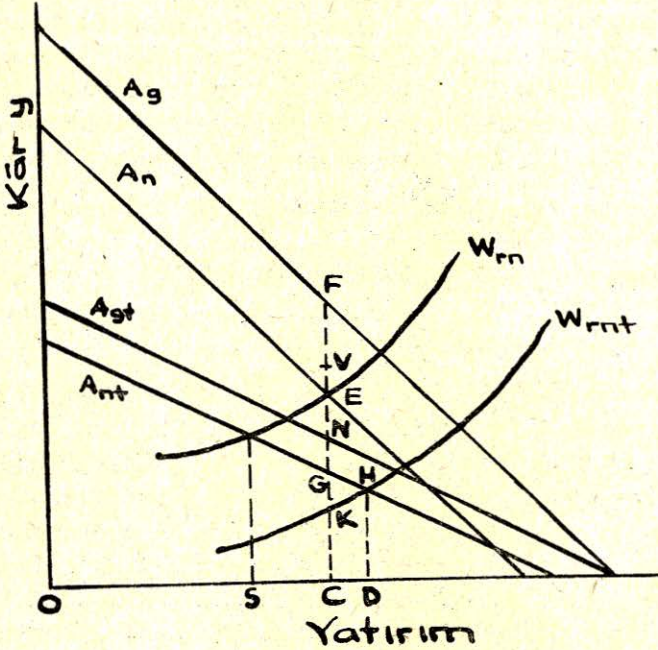
Belirsizlik hipotezi şeklinde ifade edilen diğer bir hipoteze göre ise; borç verenler faiz haddindeki alçalma ve yükselmeleri bazı gözlemlerine dayanarak olasılıklara bağlarlar. Böyle bir hipotez daha önce yatırımcıların davranışlarıyla ilgili olarak ileri sürülen incelediğimiz diğer bir hipoteze benzemektedir.

Şimdi ise, yatırımcıların durumlarını incelemeye dönelim. Mesleği basitleştirmek için yapılan bütün gayrimenkul yatırımların aynı riske tabi olduklarını düşünelim. Şekil (19 - 3) deki A eğrisi, değişik gelir seviyelerine bağlı olarak yapılacak bu nitelikteki yatırımlar için gayri safi gelir eğrisini göstermektedir. Yatırımcıların yatırım yapmak için aldıkları miktardan ödeyecekleri faiz düşülerek yatırımlara tahsis edilecek net gelir bulunur. Borç verenlerin likiditeyi tercihleri tarafından tayin olunan faiz haddi EF ye eşit olduğunda Aⁿ eğrisi bahis konusu yatırımlar için arzedilen muhtelif net gelir seviyelerini göstermektedir.

Meseleninin diğer yönü ise; yani yatırımcıların değişik net gelir seviyelerinde ve r ile gösterilen risk altında yatırım yapmak veya borç almak şeklindeki istekleri ise W_m eğrisi ile gösterilmiştir. Bu eğri aynı zamanda gayrimenkul yatırımları için bir talep eğrisi veya yatırım yapma karşılığında alınan riski gösteren bir arz eğrisi olarak ta düşünülebilir.

Denge noktası, her iki net eğrinin kesim noktası olan E de teşekkül etmekte olup, bu durumdaki yapılan reel yatırımlar OC ye eşit olmaktadır. Şekle göre; gayri safi gelir CR, faiz EF ve yatırımcıların net gelirleri y ise CE ye eşit olmaktadır. Konunun bu şekilde ele alınışı, gelir teşekkülü içindeki yatırım sektörünün alışılmış şekildedeki işleyişinden az çok farklı olmaktadır. Gelir teşekkülü siste-

mi içindeki yatırımın işleyişini inceleyen görüşe göre; mutad I eğrisi ile borç para verenlerin likiditeyi tercih eğrileri faiz haddini gösterdiği halde; şekildeki A_g eğrisi, faiz masraflarına ek olarak borç

Şekil (19 -3), Yatırımlar üzerine yapısal etkiler :
ikinci ihtimal.

alan yatırımcının yüklediği risk karşılığında elde ettiği mükafatı (kârı) da birlikte göstermektedir.

Masrafların vergilendirilmemesi hali : Şimdi analizimize % 50 oranında uygulanan ve masrafları vergilendirmeyen bir vergiyi göz önünde bulundurarak devam edelim. Durumu önce borç veren yönünden inceleyelim. Belirlilik hipotezine dayanmamız halinde vergi faiz haddini etkilemeyecektir (1).

- (1) Meseleyi basitleştirmek için; yeni verginin spekülatif para arzını etkilemediğini veya etkilemesi ihtimalinde bile, alınacak parasal tedbirlerle para arzının aynı miktarda tutulduğunu farzetmekteyiz.

Maliye Politikasının Yatırım Yönü

Faiz geliri, tam bir rant geliri mahiyetinde olduğundan dolayı borç veren alabileceği en son miktara kadar bu gelirini arttırabilme durumundadır. Bununla beraber, belirsizlik hipotezi tercih edilebilir. Bu durumda masrafların tamamen vergilendirilmediğini varsaymamız halinde alınan riskin bedeli değişmemektedir (1).

(1) Bkz. Sayfa 320.

Bu durumda gelir tesiri lehte rol oynadığı halde, borç verme arzusunu aksi yönde etkileyecek olan hiç bir ikame tesiri mevcut değildir. Belirli bir piyasa faiz haddinde, konulan vergi nisbetinde borç para verenin net geliri azalır. Böyle bir gelir tesirinin sonucu olarak borç veren daha fazla miktarda borç vermeye yönelir. Neticede faiz haddi düşer ve likiditeyi tercih eğrisi ise aşağıya doğru kayar (2). (19-1) ve 19-2) no.lu şekillere tekrar dönerek, likidite fonksiyonunun L_t L_t ye doğru düştüğünü farzederseniz; bu durumda faiz haddi KS olduğu halde yapılan yatırım miktarı ise OP ye yükselir.

Yatırımlar yönünden daha ince bir analiz yapmamız gerektiğinde; meseleyi tekrar (19 - 3) no.lu şekil açısından ele almamız gerekmektedir. Bu amaca uygun olarak, muhtelif gayri safi gelir seviyelerinde yapılacak yatırımları gösteren A_g eğrisinin nasıl bir seyir takibedeceğini inceleyelim. Masraflar tamamen vergi dışı bırakıldığına göre; gelir, vergi nisbetine göre azalır. Buna bağlı olarak elde edeceğimiz A_{gt} eğrisi, faiz düşüldükten sonra kalan gayri safi gelirden ödenecek verginin çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Masrafların vergi dışı tutulması nedeniyle eskiden EF ye eşit olan faiz miktarının şimdi VF ye eşit olacak şekilde azaldığını kabul edelim. Faiz mas-

(2) Likidite tercihi hakkındaki her iki görüşe göre de; elde para tutmanın esasında hiç bir faydası olmadığı varsayılmıştır. (Bkz. 427). Başka deyimle, muamele ihtiyacından fazla olan para ancak (muayyen tahmin ve tercihlere bağlı olarak) daha kârlı yatırımlara borç vermek yönünden diğer kullanımlarına tercih edilmek şartıyla talep edilebilir. Sırf elde para tutma halinde sağlanan faydanın, açıklamalarımızın aksine olarak yatırımlardan sağlanan faiz gelirin faydasından daha önemli olduğunu iddia eden Kalecki, konulan bir verginin faiz haddini yükselttiği sonucuna varmaktadır. Bkz. M. Kalecki: «A Theory of Commodity, Income and Capital Taxation», Economic Journal, vol. 47, no 187, pp. 444-450, September 1937.

raflarının vergilendirilebilir gelirden düşülmesi net faiz oranı vergiden sonra % 50 azalmış bulunmaktadır. A_{nt} eğrisi ise; vergi ve faiz masrafları düşüldükten sonra A_{gt} ' ye paralel olarak elde edilmekte olup net geliri göstermektedir. Bunun sonucu olarak $GN = 1/2 VF$ olmaktadır.

Son olarak, yatırımlardan sağlanan gelir ve yatırım yapma arzusunun konulan vergi oranında azalabileceğini göz önünde bulunduralım. Konulan vergi sonucu olarak yatırımcılar şimdi aldıkları riskin bedeli olarak daha az bir net gelire sahip olacaklardır. Ayrıca, vergiden önceki yaptıkları yatırım miktarını şimdiki azalan net gelirleriyle gerçekleştirmek arzusundadırlar. Bütün bunlara bağlı olarak yatırım yapma arzusunu gösteren W_{rn} eğrisi sağa doğru kayarak W_{rnt} ile gösterilen duruma gelir (1). Böylece iki net eğri H noktasında kesişmektedirler ve vergi nedeniyle yatırım miktarı, masraflar vergilendirilmediğinden, OC seviyesinden OD seviyesine yükselmektedir.

Eğer faiz haddi konulan vergiden etkilenmiyorsa, arttırılan yatırım seviyesi bir dereceye kadar devam ettirilebilir (2). Böylece bir netice, daha önce yaptığımız açıklamalarımıza tam olarak uymaktadır.

Vergilendirilecek gelirden masrafların indirilmemesi durumu :

Daha önce olduğu gibi, vergilendirilecek gelirden masrafların indirilmemesi halinde sonuçlar farklı olmaktadır. Eğer borç verenler belirlilik hipotezine bağlı kalarak davranıyorlarsa, borç paravermenin maliyeti (faiz) değişmeyecektir. Masrafların vergiden düşülmemesi esası varsayıldığından daha önceki açıklamalarda ileri

- (1) W_{rnt} eğrisiyle CF doğrusu G nin altında bir noktada kesişmelidirler. Kesişme noktasının G de olması hali ise: sanki vergi oranınca yatırım yapma riskinin azalması ve net gelirin daha az bir oran azaldığı düşünülerek, yatırımcının hala eski seviyede yatırım yapması demektir. Böyle bir durum ancak gelirin tali bir mal sayılması halinde mümkündür.
- (2) Bu durumda A_{gt} ve A_{nt} eğrilerinin arasındaki mesafe EF nin yarısına eşit olmaktadır. A_{nt} eğrisi, CF eğrisini K noktasında kesmektedir. Daha önceki gibi, W_{rnt} eğrisinin CF yi K dan adha aşağı bir noktada kesmesi için gelirin bir tali mal olmaması gerekmektedir.

Maliye Politikasının Yatırım Yönü

sürülen şartlara burada lüzum kalmamaktadır. Eğer, borç verenler belirsizlik hipotezinin etkisi altında davranıyorlarsa; masrafların vergilendirilmemesi sırasında lehte rol oynayan gelir tesiri yerine masrafları vergilendiren bir vergi halinde ikame tesiri geçerli olmaktadır. Neticede ise; borç vermenin bedeli olan faiz azalır, artar veya değişmeyebilir. Eğer, faiz oranı azalıyorsa; azalış oranı masrafların tamamen vergi dışında tutulduğu haldekinden daha küçük olacaktır.

Meseleyi yatırımcı yönünden incelediğimizde, masrafların tamamen vergi dışında tutulduğu haldekinden iki bakımdan farklı bir durum ortaya çıkar. Bunlardan birincisine göre; vergi ferdi risk yüklenebilme durumunu etkilemediğinden W_{rn} eğriside değişmeden aynı kalmaktadır. Ayrıca gelirdeki düşme, vergi oranındakinden daha fazla olduğundan A_{gt} eğrisi daha hızlı düşer ve eğrinin eğimi azalır. Borç verme karşılığında alınan faiz artsın veya azalsın yeni A_{nt} eğrisi masrafların tamamen vergi harici tutulduğu duruma göre daha alttan seyrederek. İkinci farklılığa göre ise; yatırımların seviyesi, OS den küçük olup vergi nedeniyle yatırımlarda meydana gelen azalış SC den daha büyük olmaktadır. Burada elde ettiğimiz netice, daha önceki açıklamalarımızın sonuçlarına uygun düşmektedir.

Şüphesiz ki meselenin bu şekilde ele alınması probleme oldukça basit bir görünüş getirmektedir. Bununla beraber böyle bir analiz, likidite tercihi ve yatırım eşitliği şeklindeki geleneksel görüşlerin yerine ikame edilebilecek olan ve vergilerin yatırımlar üzerine olan kârlılık tesirlerini araştırmada kullanılabilecek bir görüş olmaktadır.

B. YATIRIMLARIN FONLARIN ARZI ÜZERİNE OLAN ETKİLERİ :

Bundan önceki bölümde, elde edilebilmesi mümkün fonları yatırımlara sevk etmesi bakımından vergilerin yatırımlar üzerine olan tesirlerini inceledik. Bu şekildeki bir inceleme; önceki L ve I eğrilerinin elastikiyetlerini ve para arzındaki değişimleri inceleyen parasal torilere benzemektedir. Parasal analizde olduğu gibi maliyetinden az çok bağımsız bir şekilde fonların elde edilebileceğinden bahseden başka bir görüş daha vardır.

Ancak bu görüş - bütçe politikasının denklığı halinde bile - para arzını etkilememesi nedeniyle tenkit edilmektedir. Fonların ma-

liyetlerinden az çok farklı bir şekilde elde edilebilecekleri düşünce- si yerinde olmakla beraber, devletin malî müdahalelerinin etkili bir şekilde borç verilebilir fonların yeniden dağılımına sebep olmasın- dan dolayı pek etkili olamamaktadır. Ancak, görüş; sermaye piyasa- larının iyi işlememesi ve yatırım yapma potansiyeline sahip kimse- lerin borç almaya karşı kuvvetli bir isteksizliklerinin bulunması ha- linde özel bir önem taşımaktadır.

Daha önce incelediğimiz analizde yer alan likidite tercihi ve ya- tırım fonksiyonları yerine şimdi yedek akçeler ile amortismanları- da kapsayan ve elde edilmesi mümkün fonların bir fonksiyonu olan yatırımları gösteren bir eşitliği yazarak bu görüşü extrem haliyle inceleyelim (1). Eğer, bu şekilde bir inceleme tarzı benimsenirse, ver- gilerin yatırımlar üzerine olan tesirleri oldukça basit bir hale geti- rilmiş olur. Nasıl ki, tüketimin millî gelirden fertlere ödenen kısma olan oranını bir harcama meyli olarak düşünebiliyorsak, yatırımla- rında dağıtılmayan kârlar ve amortismanlara olan oranı yine bir har- cama meyli olarak düşünülebilir. Ve bu iki harcama meyli toplam harcamalar fonksiyonu olarak birleştirilebilir.

Sebep ve netice arasındaki zaman yönünden meydana gelecek gecikmeleri düzelten böyle bir görüşe gelir teşekkülü ile ilgili eko-

(1) Böyle bir model aşağıdaki sistemle gösterilebilir.

$$\begin{aligned} Y &= C + I + G \\ C &= C [(W + D) (1 - t_p)] \\ I &= I [A + P (1 - t_b) - D] \\ P &= P (Y) \\ D &= DP (1 - t_b) \\ A &= A (K) \\ Y &= P + W + A \end{aligned}$$

Kamu harcamaları G, Şahsi gelir üzerine konulan vergi oranı t_p , ticarî kâr üzerine konulan vergi oranı t_b ve Kapital stokunu gös- teren K bilinenleri teşkil etsin. Gelir Y, Yatırım I, tüketim C, üç ret geliri W, kâr payı (divident) D, kâr P, ve Amortisman A de- ğerleri ise çözülecek olan bilinmeyenleri göstermektedir. Denge halindeki devlet bütçesindeki açık ve fazlalık özel sektörün tasar- ruf ve yatırım fazlalık ve açıklarıyla karşılanmalıdır.

Maliye Politikasının Yatırım Yönü

nometrik modellerde (1) ve gelişme teorilerinde (2) rastlanılmaktadır. Nasıl ki tüketimle tüketim fonksiyonu arasında bir ilişki kurulabiliyorsa, mali analizlerde yatırım ile yatırım fonksiyonu arasında bir ilişki kurulabilir. Sabit Yatırım modeline göre gelir elde eden çeşitli kimselerin tüketim meyilleri arasında yapılan bir ayırıma dayanan prosüdür, yatırım tesirleri ele alındığı zamanda aynı şekilde işlemektedir. Bundan dolayı, değişik gelirlerden elde edilen tasarruflara dayanan farklı yatırım meyilleri mevcut bulunmaktadır.

- (1) Bu çeşit bir görüş, Klein - Goldberger modelinde ileri sürülmektedir. Bkz. Lawrence R. KLEIN ve A. S. GOLDBERGER, «An econometric Model of the United States», North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1955.

Modeldeki yatırım fonksiyonu:

$$I = 16.71 \times 0.78 (1 - t) P + D]_{-1} - 0.073 K_{-1} + 0.14 L_{-1}$$

Kâr P, Yıpranma payı D, Sermaye stoku K, iş çevresinde elde tutulan likid fonlar F ve (-1) rakamı ise; geçmiş devreyi göstermektedir. Eşitlikteki verilerden L ve D yatırımlar için mümkün fonlar görüşünü yansıttığı halde, K kârlılık görüşünü yansıtmaktadır. P ise; hem karlılığın ve hem de fonların elde edilebilirliğinin indeksi olmaktadır. P nin amortismanları da kapsayan bu mürekkep hali (fonların elde edilebilirliği bakımından belli olduğundan) son bir açıklamayı gerektirmektedir. K nin ağırlığının fazla olmaması nedeniyle, harcanabilir gelire bağlı olarak elde edilen 0.75 lik bir marjinal tüketim meyline karşılık mevcut elde edilebilir fonlardan 0.78 lik bir yatırım meyli sağlamaktadır.

Modelin tecrübeye dayanılarak elde edilen kâr-yatırım ilişkisinin, kurumlar vergisinin gerçekte yansıyıp yansımadığı hakkında bir varsayım yapmaya elverişli olmadığını belirtelim. Gelir ve kurumlar vergisinde sırasıyla vergiden sonraki kâr ile vergiden önceki kârdan verginin düşürülmesiyle ortaya çıkan miktarın eşitliği her iki vergide de geçerlidir. Bir kazanç vergisindeki değişikliğin etkilerini tahmin etmek istediğimizde; böyle bir verginin gelir ve tüketim vergilerinden hangisi olduğuna karar vermeden yansıma hakkında doğru bir varsayım yapmak mümkün değildir. Verginin yapısal ilişkileri değişmiyorsa, bu durumda gelirdeki değişmeyi tahmin etmek için yansımayı incelemeye lüzum kalmamaktadır. Fakat, vergi sistemi içindeki yapısal değişikliklerin tesirleri tahmin edilmek isteniyorsa, meseleye mikro açıdan bakan daha ayrıntılı görüşlere ihtiyaç vardır.

- (3) Bkz. Sayfa 489

Bu görüş basit haliyle oldukça anlamlı gözükmesine rağmen, mali etkenlerin yatırımlar üzerine olan uygun bir analizini yapabilme yönünden yetersizdir. Borç alınabilir fonların yatırım fonksiyonuna olan etkilerini tecrübeye dayanarak inceleyen görüş, mali etkenlerin kârlılık üzerine tesirli olamayacağını öngörmesi nedeniyle daha uygun bir analiz yapmayı sağlamaktadır. Borç alınabilir fonlarda meydana gelecek bir değişiklik kârlılık ve kâr bekleme süreleri üzerine etkili olmakta ve vergilerin kârlılık üzerine olan etkileri ise sabit kalmaktadır. Böylece bütçe parametrelerinin sabit tutulduğunda milli gelirdeki değişimleri tahmin etmeye uygun bir yatırım fonksiyonu görüşü; bu parametrelerin değiştirilmesi durumunda ortaya çıkacak olan sonuçları tahmin etmeye uygun düşmemektedir.

Tecrübi görüşlere göre, borç alınabilir fonlardaki değişmelerin yatırımlar üzerine olan etkileri kârlılıktaki değişmelerin etkilerinden ayrılmaktadır. Borç alınabilir fonlar görüşüne göre; mükelleflerin yatırım meyillerinin sıfırdan büyük olması şartıyla vergideki bir artış yatırımları azaltır. Neticede ise, yatırım harcamalarına etkide bulunan tek faktör elde edilen gelir olmaktadır. Buradaki durum yine, daha önceki bölümde ele alınan tüketimin etkilerinin sonuçlarına benzemektedir. Yatırımın kârlılığı görüşüne göre, vergi yatırımların miktarını azaltmakta, veya arttırmakta ve yatırım miktarında meydana gelen değişme ise, elde edilen kârdan fazla veya noksan olmaktadır. Böyle bir durum, yatırım etkileri gözönüne alındığında alternatif bütçe ayarlamalarının etkenliği için oldukça önemli olmaktadır.

C. GÖZÖNÜNDE TUTULMASI GEREKLİ ALTERNATİF METODLAR :

Daha önceki alternatif bütçe politikalarının nisbi etkenliğinin değerlendirilmesi, özel yatırımların seviyesinin sabit kalacağı faraziyesine dayanmakta idi (1). Alternatif metodların yatırımlar üzerine olan etkilerinin hesaplanması bakımlarından ne gibi değişiklikler yapılması gerektiği tekrar ele alınmalıdır.

Elde edilebilir fonların etkileri

Önce yatırımlara olan etkinin borç alınabilir fonlarda meydana gelecek değişme ile olacağını varsayalım. Eğer harcama tarzının

(1) Bkz. Sayfa 442.

bütün fertler için aynı olduğunu varsayarsak yatırım üzerinde olan etkilerin büyüklüğü yine varsayılan yüksek seviyedeki tüketim meyline eşit olur. Bunun için yeter ki, marjinal tüketim ve yatırım meyilleri 1 den küçük olsun. Dolayısıyla, tüketim ve yatırımın toplam marjinal harcama meylinin (marjinal tüketim meylinin 1 den küçük olması halinde mümkündür) daha önce elde edilen sonuçlara göre 1 den küçük olması durumu burada da geçerlidir.

Eğer harcama tarzları arasında farklılıklar olduğunu göz önünde bulundurursak, vergi politikalarının miktar yönünden az çok değiştirilmesi gerekmektedir. Tasarruflara dayanan marjinal yatırım meylinin değişmediği fakat çeşitli vergi ödeyicileri arasındaki marjinal tüketim meyillerinin değiştiğini farzedelim. Bu durumda, tüketim ve yatırımın birlikteki marjinal harcama meyli, marjinal tüketim meylinin (nisbi mânada) çok az farklı olacaktır. Böylece verginin farklılaştırılması çoğaltıcı etkileri azaltmış olur. Sermayenin riskli işlere yatırıldığı hallerde olduğu gibi, marjinal yatırım meylinin marjinal tüketim meyli ile ters orantılı bir şekilde ilişkili olması nedeniyle yukarıdaki tesirlerin meydana gelmesi ihtimali oldukça kuvvetlidir.

Kârlılığın etkileri

Buraya kadar anlatılanlar, bundan önceki bölümün mantığı icabı gerekli olan asgari şartları ele almaktadır. Ancak, kârlılık etkilerini de konuya dahil ettiğimizde sonuç oldukça değişmektedir. Görüşe uygunluğu sağlamak için; yatırımları gösteren I nin vergi nisbeti t ile ters orantılı olduğunu farzedelim (1). Daha önceki açıklamalarımızda kamu harcamalarının kaldıraç tesirlerini anlatırken sabit farzettığımız t burada değişmemektedir. Böylece, vergi oranı t düşürülmek suretiyle bir ayarlama yapıldığında, kamu harcamaları G arttırılarak ve vergi hasılatı T sabit tutularak kaldıraç tesiri yükseltilmiştir. Kamu harcamaları G nin sabit tutulup t nin azaltıldığı durumda da kaldıraç tesiri arttırılabilir. Ancak, G ve t nin ikisinde birlikte yapılacak ayarlamalar ile uygulanacak bir büt-

- (1) Bu açıklamalar boyunca marjinal tüketim meylinin 1'den düşük olacağını varsaymaktayız. Sabit yatırımlara dayanan ortodox olmayan bir görüşe göre, marjinal tüketim meylinin 1'den büyük olabileceği konusunda bkz. sayfa 437.

çe aksine kaldıraç tesirini azaltacaktır. Çünkü bu durumda t deki bir değişme, I ve C de meydana gelecek artışları önleyecektir. Böyle bir duruma, T ve G de değişikliklerin yapıldığı denk bütçe uygulaması örnek olarak gösterilebilir. (t) nin arttırılması nedeniyle G ve T nin yaratacağı kaldıraç tesirleri yatırımlar tarafından meydana getirilen çoğaltan etkisine nazaran daha küçük olacaktır.

Gerçekten denk bütçenin küçültülmesi genişletici bir tesire sahip olduğu halde, büyütülen bir bütçe ise daraltıcı tesirler yaratacaktır. Vergide yapılan indirim, kamu harcamalarında yapılan kesintiden daha fazla ise, ve vergi oranında yapılan azaltmanın sonucu olarak yatırım seviyesi yükselmişse, ancak bu durumda denk bütçesinin büyütülmesi genişletici tesirler yaratacaktır. Bu durumun aksine olarak, kamu harcamalarındaki artış nedeniyle yatırım harcamalarındaki artış daha az olmuşsa bu durumda denk bütçenin genişletici tesiri meydana gelmeyecektir (2).

(2) Denk bütçe ile genişlemenin sınırlı olduğunu göstermek için, gelir vergisi sistemini aşağıdaki şekilde yazabiliriz.

$$Y = C + I + G \quad (1)$$

$$C = A + c(1 - t)Y \quad (2)$$

$$I = D - n \cdot D \cdot t \quad (3)$$

$$T = G \quad (4)$$

$$T = t \cdot Y \quad (5)$$

(3) nolu eşitliğe göre, yatırımlar vergi oranı ile ters oranlı bir şekilde ilişkilidir.

Yukarıdaki sistemden :

$$Y = \frac{A + D - n \cdot D \cdot t}{(1 - c)(1 - t)} \quad (6)$$

ve

$$\frac{dY}{dt} = \frac{(1 - c)[A + D(1 - n)]}{[(1 - c)(1 - t)]^2} \quad (7)$$

eşitliklerini elde ederiz.

(7) nolu eşitlikten ise :

$$\text{eğer } n \geq \left(1 + \frac{A}{D}\right) \text{ ise } \frac{dY}{dt} \leq 0$$

sonucunu elde ederiz.

Maliye Politikasının Yatırım Yönü

Son bir duruma göre; kamu harcamaları G nin değişmeden aynı kaldığı bir durumda vergi oranı t de yapılan bir indirim neticesinde vergi hasılatı düşmekten ziyade artacaktır. Buna göre ; vergi oranı t de yapılan indirim dolayısıyla yatırımlarda meydana gelecek artış milli geliri o seviyede arttırılmalıdır ki neticede, vergi hasılatındaki artış (daha düşük sonraki vergi oranı \times millî gelir artışı); vergi hasılatındaki düşüşten (vergi oranındaki indirim \times vergi indirimi

Eğer: $n = 1 + A/D$ ise,

Denk bütçedeki değişiklikler nötr olur.

Belirli farklılıklar açısından

$$\Delta T = \Delta t \cdot Y_0 + t_1 \cdot \Delta Y$$

eşitliği göz önünde tutularak, (1) ve (5) nolu eşitliklerden

$$\Delta Y = \frac{(1 - c) Y_0 - n D}{(1 - c) (1 - t_1)} \cdot \Delta t \quad (8)$$

değerini elde ederiz. Buna göre eğer

$$Y_0 = \frac{A + D (1 - n t_0)}{(1 - c) (1 - t_0)} \quad \text{iken}$$

eğer $n \cdot D \geq (1 - c) Y_0$ ise ; $\Delta Y = 0$ olur.

her iki formül de aynı neticeyi verecektir. A nın küçük ve D nin büyük farzedilmesi için herhangi bir özel sebebe ihtiyaç yoktur. İkisinden birisinin bu şartı taşıması yeterlidir.

Eğer, $n \geq 2$ ise, bu durumda vergi oranı % 50 ye yükselirken yatırımların seviyesi sıfır olmaktadır. Ve eğer, $A = D$ ise, denk bütçenin genişletici tesiri olmamaktadır.

$I = n - m \cdot T = n - m \cdot t \cdot Y$ eşitliğinde olduğu gibi, aşağı yukarı aynı neticeyi veren başka yatırım fonksiyonları elde edilebilir. Diğer taraftan, yatırım fonksiyonunun tüketim fonksiyonunu sadece analitik yoldan bir benzerlik gös termesi dolayısıyla, $I = n + w (1 - t) Y$ gibi bir temayüllü gösteren yatırım fonksiyonu, denk bütçenin büyütülmesi halinde Y yi artırır.

yapılmadan önceki millî gelir seviyesi) daha büyük olmalıdır (1).

Eğer yatırımların etkileri fonların elde edilebilirliğiyle sınırlı ise; geleneksel maliye politikası görüşlerini alt üst eden bu neticeler meydana gelmeyecektir. Bu durumda denk bütçenin kaldıraç etkisi, Özel sektörün marjinal harcama meylinin 1 olması halinde sıfır olacaktır. Fakat negatif olmayacaktır. Denk bütçenin bu halinde vergi oranında yapılacak bir azaltma sonucu hasılatta meydana gelen bir düşme ancak kendisi kadar bir millî gelir artışına sebep olacağı için neticede vergi hasılatını arttıramamaktadır. İlimli teoriler, ancak yatırımlar ile vergi oranı arasındaki ilişki ters orantılı ve ilişkisinin

(1) Daha önceki (1) ve 3) nolu eşitlikleri kullanarak sistemi aşağıdaki şekilde tamamlayabiliriz. $T = t \cdot Y$ dersek

$$G = G \quad (9)$$

Böylece sistemden

$$Y = \frac{A + G + D - D n t}{(1 - c + c t)}$$

eşitliğini ve bundan da

$$\frac{d Y}{d t} = \frac{(A + G + D) c + D n (1 - c)}{(1 - c + c t)^2} \quad (10)$$

elde edilir ki, bu eşitlik daima negatiftir.

Yatırım temayüllü bir fonksiyonda olduğu gibi, vergi indirimi millî geliri arttırmaktadır. $T = t \cdot Y$ olduğundan

$$T = \frac{(A + G + D) t - n D t^2}{(1 - c + c t)} \quad (11)$$

$$\frac{d T}{d t} = \frac{(1 - c) (A + G + D) - 2 n D t - n D c t^2}{(1 - c + c t)^2} \quad (12)$$

oldüğundan;

$$\text{eğer } n > \frac{(1 - c) (A + G + D)}{t D [2 - c - c (1 - t)]} \text{ ise } \frac{d T}{d t} < 0 \text{ dur.} \quad (13)$$

Belirli farklılıklar şeklinde, şimdi

$$\Delta T = - \frac{\Delta t (1 - c) (c t_0 Y_0 + \Delta t n)}{D (1 - c + c t_1) c} \quad (14)$$

nolu eşitliğe ulaşmaktayız.

Maliye Politikasının Yatırım Yönü

kuvvetli olması halinde geçerli olmaktadır. Her ne kadar böyle bir durum pek yaygın değilse de, böyle bir anlayış, geleneksel maliye politikası görüşlerinin muğlak mantık kurallarından ziyade tecrübeye dayanan hipotezlere göre neticeye yöneldiğini göstermektedir. Ayrıca, yatırımların büyüme üzerine olan tesirleri göz önünde tutulurken, geleneksel doktrinde birçok düzeltmeler yapılması gerekmektedir.

D. ENFLASYONUN KONTROLÜ

Tüketim yönü ile ilgili açıklamalarımız da olduğu gibi, burada da enflasyonu önlemek için maliye politikası tedbirlerinin uygulanması sırasında da bazı özel problemler ortaya çıkmaktadır. Ancak mesele burada daha basit bir şekilde ele alınmakta olup, enflasyonla mücadelenin daha esaslı bir anlatımı yatırımların kapasite ve büyüme üzerine olan etkilerinin detaylı olarak incelendiği bundan sonraki bölümde ele alınacaktır.

Sermaye yetersizliğinin sebebi olarak ağır vergiler

Enflasyonu önleyici bir tedbir olarak yatırımlar üzerine vergi konulmaması gerektiği aksi takdirde, konulan böyle bir verginin yatırımlar için mevcut fonları azaltacağı ve kapasite arttırıcı yatırım tesirlerini önleyeceği ileri sürülmektedir. Böyle bir iddiayı değerlendirirken iki farklı durumu göz önünde bulundurmalıyız. Bunlardan birincisi, yatırımlar üzerine vergi konulduğu ve konulmadığı haller arasında mukayesenin yapıldığı durumdur. İkinci durumda ise, mukayese; yatırımları azaltan bir vergi ile aynı miktarda tüketimleri azaltan bir vergi arasında yapılmaktadır.

Yatırımları azaltıcı mahiyetteki bir verginin uygulanmaya başlanması halinde vergi, yatırımların potansiyel kapasitelerinde tedrici bir azalışa sebep olduğu halde; harcamalarda ani bir azalmaya sebep olmaktadır. Meselâ, vergi nedeniyle yıllık yatırım miktarında 1 milyar dolarlık bir düşme olsun. Çoğaltanın büyüklüğünün 2,5 olması halinde yıllık harcama seviyesi neticede 2,5 milyar dolar kadar azalacaktır. Gelirin harcamalara dönüşümünün 4 aylık bir devrede gerçekleştiğini düşünürsek, bir yıl içinde harcamalarda meydana gelecek düşme 2.2 milyar dolar'a erişecektir. Yatırımlardan % 20 ora-

Richard A. MUSGRAVE

nında bir net kâr elde edildiğini varsayarak, 1 yıl içinde milli hasıladan olan potansiyel kayıp miktarı 200 milyon dolar olduğundan, 2,5 milyar dolarlık potansiyel kayıp ise ancak 12 sene sonra meydana gelmektedir. Konjonktürel ilişkiler bakımından ise; kapasite potansiyelindeki kayıplardan dolayı yatırımlardaki azalmanın deflasyonist etkileri enflasyonist etkilerinden daha ciddi sorunlar ortaya çıkarılmaktadır.

Bununla beraber, yatırımlar üzerine konulan verginin kaldırılması uzun bir devre boyunca enflasyonist baskılar yaratır. Diğer taraftan, yatırımlar üzerinden kaldırılan bir verginin tüketim üzerine konması ise, başlangıçta deflasyonist bir tesir yaratır. Bununla beraber zamanla harcamaların seviyesi değişmemekte olup, yatırımların kapasite yaratıcı tesirleri artmaya başlar. Burada göz önünde tutulması gereken önemli nokta şudur : yatırımların kapasite yaratıcı etkileri yavaşça oluşmakta olduğundan, tesirleri konjektürel devreden ziyade daha uzun bir devre boyunca devam etmektedir.

Harcamaların bir sebebi olarak yüksek oranlı vergiler

Vergilerin, bir yandan yatırım miktarını azalttığı iddia edilirken diğer taraftan da işletmelerin adeta daha fazla masraf yapmalarına sebep olması nedeniyle enflasyonla mücadele sırasında kullanılmayacağı ileri sürülmektedir.

Böyle bir iddianın en basit bir şekline göre ; yüksek oranlı vergiler neticede işgücü maliyeti, tesisat ve malzeme gibi masrafların vergilendirilebilir gelirden düşülmesi nedeniyle bu çeşit masraf unsurlarının net maliyetlerini azaltmaktadır. Bu ifadeye göre ; eğer vergi oranı % 90 ise, devlet işletmenin yaptığı her bir dolarlık masraf için 90 sentlik bir katkıda bulunmaktadır. Durum böyle olunca, yüksek oranlı bir vergi daha fazla masraf yapmayı teşvik etmektedir.

Mevcut bir verginin devamlı olarak uygulanacağını umulmakta olduğunu farzedelim. Bu durumda, vergi oranında meydana gelecek bir artış nedeniyle daha önce kârlı olmayan bir yatırım şimdi daha kârlı olmaz veya işveren eskisine göre daha fazla bir ücret ödemeye razı olmaz. Eğer, masrafları C ve satışları ise S ile gösterirsek vergiden önceki kâr $P_b = S - C$ ve vergiden sonraki kâr ise $P_a =$

(1 — t) (S — C) olmaktadır. (1 — t), 1 den küçük olduğundan P_a da P_b den küçüktür. Buna göre, gelir tesiri kesin olmadıkça yatırım miktarı azalır ve ikame tesiri ters yönde işler.

Ancak vergi oranındaki artışın geçici olmakta olduğuna inanılıyorsa, durum tamamen değişmektedir (1). Bu durumda; amortismanların kâr elde edilmeden önce ayrılması ve amortisman için ayrılan diğer gelirlerin yeter seviyede olması (veya masrafların vergilendirilmeyeceğinin öngörülmüş olması) şartlarıyla eskiden kârlı olmayan yatırımlar şimdi kârlı duruma gelmektedir. Şimdi buna göre; bütün amortismanların yüksek vergi hadlerinin uygulandığı sırada ayrıldığını ve amortismanların karşılığı olarak yeteri kadar gelir olduğunu ve ayrıca yatırım kârlarının geçici olduğu umulan yüksek oranlı devreyi takip eden düşük oranlı verginin uygulandığı devrede gerçekleşeceğini farzedelim. Yukarıda gösterdiğimiz gibi, vergiden önceki kâr $P_b = S - C$ dir. Şimdiki yüksek oranlı vergi t_h ve gelecekte uygulanacak olan vergi ise t_1 ile gösterilsin. Buna göre vergiden sonra kâr : $P_a = (1 - t_1) S - (1 - t_h) C$ kadardır. P_b nin sıfırdan büyük olması şartıyla,

$$[(1 - t_1) S - (1 - t_h) C] / (S - C) > 1 \text{ olacağından}$$

kârlılık artmıştır. Eğer, amortismanların ayrılışı düşük oranlı devreye kadar uzanıyorsa ve kârın elde edilmesi yine kısmen düşük oranlı vergi devresine rastlıyorsa, kârlılık durumundaki artış pek fazla olmayacaktır. Bununla beraber, bu şartlar altında yüksek oranlı vergi döneminde elde edilen kâr kısmı, düşük oranlı vergi döneminde elde edilen kâr kısmından büyük oldukça kârlılık devam edecektir. Bu çeşit bir analiz, geçici olduğu umulan bir devre için uygulanmaya başlanan hızlandırılmış amortisman usulünün önemini ve vergi oranındaki düşüşlerin beklenmesi sırasındaki yatırım masrafları mahiyetinde olan reklâmcılık ve işgücü masraflarının daha fazla yapılmasının nasıl teşvik edilmekte olduğunu göstermesi bakımından önem kazanmaktadır. Bu faktörler harb ekonomisi sırasında, bilhassa harbin sonuna doğru, yakın bir gelecekte vergi

(*) Bkz. Dan T. Smith, «Note on Inflationary Consequences of High Taxation», Review of Economics and Statistics, vol, 34, no. 3, pp. 243-247, August, 1952.

Richard A. MUSGRAVE

oranında bir düşmenin olacağı tahmin edilmesi halinde, daha önce vergilendirme nedeniyle karşılaştıkları problemleri azaltmaktadır.

Aynı teşvik edici unsurlar, tüketici harcamalarını da etkilemektedir. Meselâ, bir mülk sahibi tüketim harcamalarını arttırdığı halde vergiden düşebileceği için iş seyahatleri gibi masraflarını arttırabilir. Yine bir işgören, ücretini para yerine ayın olarak (mal) alarak (firmanın vasıtalarından istifade ederek) net gelirini arttırabilir. Böylece ücretini para yerine geçen şeylerle sağlaması nisbetinde net gelirini arttırabilmektedir. Ancak, buradaki mesele yüksek oranlı bir vergiden ziyade vergilendirilebilir gelirin yanlış tanımlanmasından ileri gelmektedir. Vergiden kaçınma mükellef için oldukça arzu edilir bir şey olduğundan, isabetli bir gelir kavramının tanımlanması vergi oranı arttıkça güçleşmektedir.

Maliyet Enflasyonu

Bazı güçlüklerine rağmen, maliye politikası aletleri aşırı talebin kısılması konusu yönünden oldukça başarılı olmaktadır. Ancak sadece aşırı talebin kısılmasıyla dengenin sağlanamayacağı maliyet enflasyonu halinde maliye politikasının bu aletleri aynı şekilde etkili olamamaktadırlar. Bir ekonomide fiyatların teşekkülünde etkileri olan sektörlerin işgücü ve mamul fiyatlarının yükseltilmesi şeklindeki talepleri maliyet enflasyonu prosesinin başlamasına sebep olmaktadır. Ayrıca, arz yönünden ortaya çıkan gecikmeler, talep tarafından zorlanarak enflasyonist vetireyi hızlandırmaktadır. Böyle bir durum, ücretlerin fiatları takip ettiği bir sırada maliyet unsuru olan ücretlerde bir artışın olması halinde ortaya çıkmaktadır (1).

Böyle bir durumda para ve maliye otoriteleri ; talepte meydana gelecek bir artışın fiyatlarda sebep olacağı bir artışı kabul ederek enflasyonun varlığına göz yummak veya toplam talebi azaltıp fiat yükselişini kontrol ederek işsizlik sorununun ortaya çıkmasına razı olmak durumu ile karşılaşmaktadırlar. Burada mesele para ve

(1) Bu çeşit modeller için bkz. James Deussenberry, «The Cechanics of Inflation», pp. 144-149. Ve Franklin D. Holzman, «Income Determination in Open Inflation», pp. 150-158. Her iki makalede «Review of Economics and Statistics», vol. 32, no 2, May 1950 de yayınlanmıştır.

Maliye Politikasının Yatırım Yönlü

maliye politikalarının toplam talebi kısma yönünden etkili olmalarıyla çözümlenemez. Çünkü, toplam talebi kısmakla tam çalışma ve fiyat istikrarını sağlamak gibi ikili sorun çözülememektedir. Bu ikili sorunların çözülebilmesi diğer tedbirleri gerektirmektedir. Bunlar ise, millî ücret - fiyat politikası gibi maliye politikası dışındaki tedbirler olabileceği gibi, yine bazı maliye politikası aletleri olabilir. En uygun kontrol aletinin seçilmesi ise, fiyatları yükselten unsurların karakterine bağlı olacaktır.

Prodüktivitedeki artışlara bağlı olmaksızın işçi sendikaları tarafından parasal ücretlerde artış olması şeklindeki taleplerini enflasyonun esas sebebi olarak varsayalım. Böyle bir durumda, yatırımların seviyesini arttırmak için para ve maliye politikalarının uygulanması uygun olabilir. Yalnız, bu politikalar ile yatırımların seviyesi öyle bir seviyeye yükseltilmelidir ki, böylece ücret artışı talebine uygun bir şekilde prodüktivite artışı sağlanabilsin. Para politikası yönünden bir uygunluk yatırımlar için ucuz kredi vermek ve tüketim kredisini azaltmak şeklinde sağlanabilir. Uygun bir maliye politikası ise, prodüktiviteyi yükseltici mahiyetteki yatırım harcamalarını arttırmak ve tüketimi önlemek için seçilen vergi ile sağlanabilir (1). Böyle bir maliye politikası, belkide artan oranlı gelir vergisi ve ticarî kazanç üzerine konulan vergi yerine ücret gelirlerini daha ağır bir şekilde vergilendirmeyi gerektirebilir. Böyle bir vergi politikasıyla devam ettirilmesi istenilen yüksek seviyeli ücretlerin enflasyonist etkileri artan oranlı bir vergi ile önenebilir. Bununla beraber, ücret artışları şeklindeki isteklerin formüle edilmesi sırasında böyle bir verginin uygulanmak istenmesi, halinde bu vergi politikası başarılı olmayabilir. Böyle bir başarısızlık halinde, artan oranlı harcama vergileriyle lüks tüketim harcamaları üzerine konulan vergilere baş vurularak tüketim üzerinde arzu edilen kısıntılar sağlanabilir. Veya, belirli bir yatırım seviyesiyle işgücü prodüktivitesini arttırmak için, devlet harcamalarının, işgücü tasarrufu sağlayacak teknolojik gelişmelerden yararlanarak arttırmak gerekmektedir.

(1) Bkz. W. Fellner «Relative Emphasis in Tax Policy on Encouragement of Consumption or investment» Federal Tax Policy for Economic Growth and Stability, 80. th Cong., 1st Sess., Committee on the Economic Report, pp. 210-217.

Tam istihdam ve fiat istikrarı arasındaki çatışmayı bu politikarlardan biri veya diğeriyle ekonominin gelişme hızını yükseltmek suretiyle önlemek mümkünse de, böyle bir yolun başarılı olacağı kesinlikle söylenemez. Çünkü, ekonomiye uygun büyüme haddinin seçiminde zaman tercihi unsuru (1) önemli olduğundan maliyet enflasyonu ile ilgili problemler daha direkt yaklaşımlar açısından çözümeğe çalışılmalıdır (2).

Ücret taleplerinin kâr marjından bağımsız olarak tayin edilmediğini aksine, kâr ve ücret fonları içindeki ücret payının arttırılmak istendiğinin esas gaye olarak seçildiğini düşünelim. Eğer vergiden sonraki kâra göre ücret payının tesbit edilmesi üzerinde duruluyorsa, ticarî kâr üzerindeki verginin azaltılması çekimşeyi daha da hızlandıracaktır. Böyle bir durumda aksine daha yüksek oranlı bir verginin konulması gerekmektedir. Maliyet enflasyonunun ücretlerden ziyade fiat artışlarının sonucu olarak ortaya çıkması halinde de kârlar üzerine yine yüksek oranlı bir verginin konması gerekir.

Gerçek durum ise bu değişik keyzlerin bir nevi karışımı şeklindedir. Muhtelif durumlar için en ideal vergi politikası; prodüktiviteyi aşan ücretin ve maliyet yükselmesinden daha hızlı artan fiat yükselmelerinin tamamının en son vergi haddi olan % 100 üzerinden vergilendirildiği politikadır. Her ne kadar böyle bir çözüm yolu pek makul gözüküyorsa da, böyle bir durumda uygulanacak vergi politikasını göstermektedir. Selektif bir vergi politikasının ne dereceye kadar meseleye bir çözüm yolu getirebileceği hususu ile enflasyonsuz tam istihdamı devam ettirme amacının yine ne dereceye kadar arzu edilen bir büyüme haddini gerçekleştirebilmesi ile bağdaştırılabileceği önemli bir sorun olmaktadır.

(1) Bkz. sayfa 553.

(2) Enflasyon ve fiat yapısının meseleleri hakkında bkz. Gardner Ackley, «A third Approach to Inflation,» The Relationship of prices to Economic Stability and Growth, Joint Economic Committee, 85 th Cong., 1958. Ayrıca bkz. J.K. Galbraith, «Market Structure and Stabilization Policy», Review of Economics and Statistics, vol. 39, no 2, pp. 124-133, May 1957, bilhassa, işçilerin ücretlerini istikrarlı tutabilmek için; ücretleri arttırıldıktan sonra geçici fiat donurmalarının uygulanması hakkındaki işçilerin talepleri hakkındaki kısım. Son olarak bkz. Bent HANSEN, «The Thory of Inflation», George Allen ve Unwin, Ltd. London, 1951, pp. 177-181, Faktör ve mal pazarlarında enflasyonist boşluğu kapatma yönünden selektif politikaları kullanılmasıyle ilgili kısım.